

Ερμηνευτικές ερωτήσεις ανοιχτού τύπου

ΑΣΚΗΣΗ 1

Εκφώνηση ερμηνευτικής ερώτησης

«οί γὰρ νομοθέται τοὺς πολίτας ἐθίζοντες ποιούσιν ἀγαθοὺς»: ὅπως σε κάθε λέξη υπάρχει μια συλλαβή που τονίζεται περισσότερο από τις άλλες (= που προφέρεται δυνατώτερα από τις άλλες), έτσι και σε κάθε φράση ο "τόνος" (= το μεγαλύτερο βάρος) πέφτει σε κάποια συγκεκριμένη λέξη (αυτή δηλαδή η λέξη έχει το μεγαλύτερο "βάρος" για τη διαμόρφωση της συνολικής σημασίας της φράσης). Ποια είναι, κατά τη γνώμη σου, η λέξη αυτή στην παραπάνω φράση;

(ερώτηση από το σχολικό εγχειρίδιο στη σελίδα 161)

Απάντηση ερμηνευτικής ερώτησης

Η λέξη που φέρει όλο το βάρος της φράσης «οί γὰρ νομοθέται τοὺς πολίτας ἐθίζοντες ποιούσιν ἀγαθοὺς» είναι η μετοχή «ἐθίζοντες». Ο Αριστοτέλης φέρνει άλλο ένα επιχειρήμα για να καταδείξει τη σχέση μεταξύ ηθικής αρετής και ηθικής πράξης και να αποδείξει ότι για να υπάρξει ηθική αρετή πρέπει να προηγηθεί η επανάληψη, ο εθισμός. Με τον εθισμό, λοιπόν, και όχι με άλλο τρόπο θα προσπαθήσουν να κάνουν οι νομοθέτες τους πολίτες καλούς. Και ο εθισμός έχει την έννοια της διαπαιδαγώγησης των πολιτών. Κατά τον φιλόσοφο, με την κατάλληλη αγωγή μέσω της νομοθεσίας θα ασκηθούν οι πολίτες στην επανάληψη ηθικών πράξεων, ώστε να επιτύχουν την αρμονική και δίκαιη συμβίωση, την ευδαιμονία της πόλης.

ΑΣΚΗΣΗ 2

Εκφώνηση ερμηνευτικής ερώτησης

«ὅσοι δὲ μὴ εὖ αὐτὸ ποιούσιν»: ὅπως ξέρεις από τη γραμματική σου, η αντωνυμία αὐτὸς – αὐτὴ – αὐτὸ είναι επαναληπτική (= αναφέρεται σε κάτι για το οποίο έγινε λόγος προηγουμένως). Σε τι λοιπόν συγκεκριμένο αναφέρεται η λέξη αὐτὸ της παραπάνω φράσης; (Προσπάθησε να το πεις σε αρχαίο ελληνικό λόγο!)

(ερώτηση από το σχολικό εγχειρίδιο στη σελίδα 161)

Απάντηση ερμηνευτικής ερώτησης

Η αντωνυμία αὐτὸ αναφέρεται στη μετοχή «ἐθίζοντες» και μπορεί να αποδοθεί στον αρχαίο λόγο ως «τὸ ἐθίζειν».

ΑΣΚΗΣΗ 3

Εκφώνηση

«καὶ διαφέρει τούτῳ πολιτεία πολιτείας»: πρόσεξε ότι υπάρχει κόμμα π ρ ι ν από τον συμπλεκτικό σύνδεσμο καί. Κουβεντιάστε μέσα στην τάξη για τις περιπτώσεις που χρειάζεται κόμμα π ρ ι ν από τον σύνδεσμο αυτόν και δοκιμάστε, ύστερα από αυτό, να μεταφράσετε με τον πιο σωστό πια τρόπο την παραπάνω φράση. (ερώτηση από το σχολικό εγχειρίδιο στη σελίδα 161)

Απάντηση

Στη φράση «καὶ διαφέρει τούτῳ πολιτεία πολιτείας» υπάρχει κόμμα πριν από τον συμπλεκτικό σύνδεσμο καίγια τρεις λόγους:

- ο καὶ δεν έχει συνδετική αλλά συμπερασματική σημασία. Γι' αυτό πρέπει να μεταφραστεί με το «επομένως».
- τα υποκείμενα των ρημάτων «ἀμαρτάνουσιν» και «διαφέρει» είναι διαφορετικά.
- πριν από τον καὶ υπάρχει ένα ζεύγος κύριων προτάσεων που συνδέονται αντιθετικά («τὸ μὲν ... ἐστίν, ὅσοι δὲ ... ἀμαρτάνουσιν»). Το κόμμα κλείνει αυτό το ζεύγος και δεν αποφεύγεται ενδεχόμενη σύγχυση του αναγνώστη.

ΑΣΚΗΣΗ 4

Εκφώνηση

Ποια αποδεικτικά επιχειρήματα πρόσθεσε στην ενότητα αυτή ο Αριστοτέλης για να υποστηρίξει τη βασική του σκέψη ότι «οὐδεμία τῶν ἠθικῶν ἀρετῶν φύσει ἡμῖν ἐγγίνεται»;

(ερώτηση από το σχολικό εγχειρίδιο στη σελίδα 161)

Απάντηση

Για να αποδείξει ο Αριστοτέλης τη θέση του ότι «οὐδεμία τῶν ἠθικῶν ἀρετῶν φύσει ἡμῖν ἐγγίνεται» προσκομίζει τα εξής αποδεικτικά επιχειρήματα:

- για να φτάσουμε στην κατάκτηση των ηθικών αρετῶν πρέπει να προηγηθεί ο εθισμός σε ηθικές πράξεις
- αν οι ηθικές αρετές ήταν ἐμφυτες, οι ἐνέργειες των νομοθετῶν να κάνουν τους πολίτες καλούς μέσω του εθισμού θα ήταν μάταιες
- αν οι ηθικές αρετές υπήρχαν μέσα μας εκ φύσεως, ὅλοι θα γεννιόμασταν καλοί ἢ κακοί και δεν θα χρειαζόταν η συμβολή του δασκάλου.

▪ ΑΣΚΗΣΗ 5

Εκφώνηση ερμηνευτικής ερώτησης

Ποιο επιχείρημα αντλεί ο Αριστοτέλης από τον χώρο της πόλης για να αποδείξει ότι οι ηθικές αρετές δεν υπάρχουν μέσα μας εκ φύσεως;

Απάντηση ερμηνευτικής ερώτησης

Το επιχείρημα που φέρνει ο Αριστοτέλης ως μαρτυρία («μαρτυρεῖ δὲ») για να αποδείξει ότι οι ηθικές αρετές δεν υπάρχουν μέσα μας εκ φύσεως εισάγεται με τον **προσθετικό «καὶ» («καὶ τὸ γινόμενον»)** και αφορά το ἔργο των νομοθετῶν. Βασικός στόχος και ἐπιδιώξή τους είναι να κάνουν τους πολίτες να αποκτήσουν την ηθική αρετή μέσω του εθισμού σε ἀνάλογες πράξεις και συμπεριφορές («οἱ γὰρ νομοθέται τοὺς πολίτας ἐθίζοντες ποιοῦσιν ἀγαθοῦς, ...»). Στο επιχείρημα αυτό ἐντοπίζεται και η γενικότερη ἀντίληψη των ἀρχαίων Ελλήνων ὅτι το άτομο δεν λειτουργεῖ αποκλειστικά και μόνο για χάρη του εαυτοῦ του, ἀλλὰ και για χάρη του κοινού καλού. Ἐτσι και οι νομοθέτες λειτουργοῦν με βάση τον γνώμονα αυτό. Στην ουσία το επιχείρημα αυτό ἔχει ως εξής: **αν οι ηθικές αρετές ήταν ἐμφυτες, ὅλες οι ἐνέργειες των νομοθετῶν να κάνουν τους πολίτες καλούς θα ήταν μάταιες**, ἀφού ὅλοι θα γεννιόντουσαν με ἢ χωρίς αυτές και οποιαδήποτε προσπάθεια δεν θα μπορούσε να μεταβάλλει αυτά τα χαρακτηριστικά. Ἐτσι ἀποδεικνύεται ἀφενός ὅτι οι ηθικές αρετές δεν υπάρχουν μέσα μας εκ φύσεως και ἀφετέρου ὅτι αυτές δεν αποκτώνται ἀλλιῶς παρά μόνο με τη διαρκή ἀσκηση και την ἐπανάληψη ηθικῶν πράξεων.

Ωστόσο, ο Αριστοτέλης ἐπισημαίνει ὅτι κάποιοι νομοθέτες πετυχαίνουν το στόχο τους, ἐνῶ κάποιοι ἄλλοι ἀποτυγχάνουν να ἀσκήσουν σωστά τους πολίτες. Γι' αυτό, ἀλλωστε, και τα πολιτεύματα διακρίνονται σε καλά και λιγότερο καλά.

▪ ΑΣΚΗΣΗ 6

Εκφώνηση

Γιατί ο Αριστοτέλης ἐπιλέγει να ἀντλήσει το νέο του επιχείρημα από τον χώρο της πόλης;

Απάντηση

Ο Αριστοτέλης παραθέτει ἕνα ἐπιπλέον επιχείρημα για το συμπέρασμα στο οποίο κατέληξε στην προηγούμενη ἐνότητα, ὅτι δηλαδή οι δίκαιοι γίνονται δίκαιοι πράττοντας μόνο δίκαιες πράξεις. Ὁμοια και οι σώφρονες και οι ἀνδρείοι. Με ἄλλα λόγια γίνεται κανείς ηθικός μόνο ὅταν πράττει ηθικά.

Το επιχείρημα το ἀντλεί από τον **χώρο της πόλης, καθὼς για τον φιλόσοφο ὑπάρχει στενή σχέση μεταξύ ηθικῆς και πολιτικῆς**. Ἀλλωστε, μόνο αν ἕνας ἄνθρωπος διέπεται από ηθικές αρετές μπορεί να λειτουργήσει σωστά μέσα στην πόλη και ως πολίτης και ως πολιτικός.

▪ ΑΣΚΗΣΗ 7

Εκφώνηση

Ποιο είναι το κριτήριο διάκρισης των πολιτευμάτων σε καλά και λιγότερο καλά, κατὰ τον Αριστοτέλη;

Απάντηση

Ο Αριστοτέλης διακρίνει τα πολιτεύματα σε καλά και λιγότερο καλά και ὄχι σε καλά και κακά. Παρατηρεῖται, λοιπόν, ὅτι η λέξη «φάυλης» (που κανονικά «φάυλος» σημαίνει κακός, ευτελής, ἀσήμαντος) χρησιμοποιεῖται ἐδῶ με διαφορετική σημασία, ἔτσι ὥστε να ἀνταποκρίνεται στις ἀντιλήψεις του φιλοσόφου. Η ἀναφορά αὐτή στη διάκριση των πολιτευμάτων φαίνεται, με την πρώτη ματιά, να μη σχετίζεται με το θέμα του κειμένου και να ἀποτελεῖ μια παρέκβαση. Κάτι τέτοιο, ὅμως, δεν ἰσχύει, καθὼς στόχος του φιλοσόφου είναι να συνδέσει την ἀξία των πολιτευμάτων με την αρετή των πολιτῶν.

Συγκεκριμένα, ο Αριστοτέλης δεν πιστεύει ὅτι ὑπάρχουν κακά πολιτεύματα, ἀφού πρωταρχικός στόχος ὄλων των

νομοθετών, και άρα και των πολιτευμάτων μέσα στα οποία δρουν, είναι να κάνουν τους πολίτες ενάρετους ασκώντας τους στην ηθική αρετή, προκειμένου να φτάσουν στον ύψιστο στόχο, την ευδαιμονία. Το κριτήριο διάκρισης των πολιτευμάτων σε καλά και λιγότερο καλά αφορά τον βαθμό επιτυχίας του έργου των νομοθετών: **όσο δηλαδή πιο κοντά στον στόχο τους φτάνουν, να οδηγήσουν τους πολίτες στην ηθική αρετή, και άρα στην ευδαιμονία, τόσο πιο καλό θεωρείται και το πολίτευμα.** Κύριο έργο των νομοθετών είναι να κάνουν, με τους νόμους, τους πολίτες ηθικούς, ενάρετους, να τους σταθεροποιήσουν στον δρόμο της αρετής για να είναι και η πολιτεία αγαθή.

▪ ΑΣΚΗΣΗ 8

Εκφώνηση ερμηνευτικής ερώτησης

Ο Αριστοτέλης χρησιμοποιεί και στην ενότητα αυτή επιχειρήματα – παραδείγματα από την τέχνη, για να ενισχύσει τη βασική του θέση. Να τα αποδώσετε με δικά σας λόγια, επισημαίνοντας τη διαφορά τους από παρόμοια επιχειρήματα της προηγούμενης ενότητας.

Απάντηση ερμηνευτικής ερώτησης

Στην προηγούμενη ενότητα ο Αριστοτέλης χρησιμοποιώντας τα παραδείγματα των οικοδόμων και των κιθαριστών είχε υποστηρίξει ότι οι ηθικές αρετές κατακτώνται με τον εθισμό. Σ' αυτή την ενότητα χρησιμοποιώντας τα ίδια παραδείγματα προσθέτει ένα νέο στοιχείο – **επιχείρημα: τη σημασία της καλής («εὖ») και της κακής («κακῶς») άσκησης στην ποιότητα της αποκτημένης επίκτητης ιδιότητας.** Δεν αρκεί, λοιπόν, απλώς να εξασκούμαστε σε μια οποιαδήποτε πράξη, αλλά να εξασκούμαστε σε καλές και σωστές πράξεις. Αυτό το βλέπουμε και στις τέχνες, αλλά και στις ηθικές αρετές. Θα γίνουμε καλοί οικοδόμοι, όχι αν απλώς οικοδομούμε συνεχώς, αλλά μόνο αν εξασκηθούμε στο σωστό χτίσιμο, και καλοί κιθαριστές, όχι αν απλώς παίζουμε συνεχώς κιθάρα, αλλά μόνο αν εξασκηθούμε στο σωστό παίξιμο της κιθάρας. Με τη χρήση του «επαγωγικού παραδείγματος» Ο Αριστοτέλης δείχνει ότι στην πράξη η ποιότητα της άσκησης και της μαθητείας προσδιορίζει την ποιότητα της επίκτητης ιδιότητας. Έτσι φαίνεται να αποδέχεται ότι η ποιότητα άσκησης και η ποιότητα της επίκτητης ιδιότητας συνδέονται με σχέση αιτίου αποτελέσματος. Με τη σκέψη αυτή ο Αριστοτέλης επιχειρεί να αποδείξει ότι η ηθική αρετή προϋποθέτει τον εθισμό και η ποιότητα της ηθικής αρετής είναι ανάλογη της ποιότητας του εθισμού. Θα γίνουμε λοιπόν ηθικά ενάρετοι, μόνο αν εξασκηθούμε σε ηθικά ενάρετες πράξεις σύμφωνα με τους κανόνες της τέλει αρετής.

▪ ΑΣΚΗΣΗ 9

Εκφώνηση

Η άποψη που εκφράζεται στη φράση «εἰ γὰρ μὴ οὕτως εἶχε, οὐδὲν ἂν ἔδει τοῦ διδάξοντος» συμφωνεί με όσα υποστήριξε ο Αριστοτέλης στην 1η ενότητα σχετικά με τον ρόλο της διδασκαλίας στη γένεση και ανάπτυξη των διανοητικών και ηθικών αρετών;

Απάντηση

Στην 1η ενότητα ο Αριστοτέλης είχε αναφέρει ότι οι διανοητικές αρετές οφείλουν τη γένεση και την αύξησή τους **κατά κύριο λόγο** στη διδασκαλία, ενώ οι ηθικές αρετές αποκτιούνται μέσω του εθισμού. Στην 3η ενότητα μιλά πάλι για τις ηθικές αρετές και τονίζει ότι η διδασκαλία παίζει σημαντικό ρόλο στην άσκηση για την απόκτηση των αρετών. Άρα, η αντίφαση που φαινομενικά υπάρχει στην πραγματικότητα δεν ισχύει, αφού η φράση «τὸ πλεῖον» που αναφέρεται στη διανοητική αρετή, δεν αποκλείει τη διδασκαλία ως μέσο για την κατάκτηση και των ηθικών αρετών. Υποστηρίζει ότι στην περίπτωση των ηθικών αρετών ο δάσκαλος δεν θα δώσει θεωρητικές γνώσεις στον ασκούμενο σε αυτή, όπως συμβαίνει στις διανοητικές αρετές, αλλά θα τον διδάξει τους κανόνες της αρετής, τους τρόπους εφαρμογής αυτών και θα εκπαιδεύσει στην ορθή άσκηση. Ο δάσκαλος είναι αυτός που θα παρακολουθεί και θα καθοδηγεί τους ανθρώπους στον σωστό εθισμό.

Λεξιλογικές ασκήσεις

▪ ΑΣΚΗΣΗ 1

Εκφώνηση

Να βρείτε στο κείμενο λέξεις ετυμολογικά συγγενείς με τις παρακάτω: *νεογνό, διάλειμμα, οισοφάγος, αρχιτέκτονας, σχήμα, λογική.*

Λύση

νεογνό: γίνονται

διάλειμμα: λοιποὶ

οισοφάγος: διαφέρει

αρχιτέκτονας: τέχνη

σχήμα: εἶχεν
λογική: ἀνάλογον

▪ ΑΣΚΗΣΗ 2

Εκφώνηση

Να βρείτε συνώνυμα των παρακάτω λέξεων στα αρχαία ελληνικά: ἀγαθούς, βούλημα, εὖ, φθείρεται.

Λύση

ἀγαθούς = καλοῦς
βούλημα = ἐπιθυμία
εὖ = καλῶς
φθείρεται = ἀπόλλυται

▪ ΑΣΚΗΣΗ 3

Εκφώνηση

Δώστε δύο ομόριζα (απλά ή σύνθετα) στα νέα ελληνικά για καθεμιά από τις παρακάτω λέξεις: νομοθέται (να χρησιμοποιηθεί το β' συνθετικό), ἀμαρτάνουσιν, φθείρεται, οἰκοδόμοι (να χρησιμοποιηθεί το α' συνθετικό), διδάξοντος.

Λύση

νομοθέται: θέμα, υιοθεσία
ἀμαρτάνουσιν: αμαρτωλός, αμαρτία
φθείρεται: φθορά, διαφθορά
οἰκοδόμοι: οικογένεια, οικείος
διδάξοντος: δάσκαλος, δίδαγμα

▪ ΑΣΚΗΣΗ 4

Εκφώνηση

«Διαφέρει»: δώστε παράγωγες λέξεις στα νέα ελληνικά για κάθε θέμα του ρήματος «φέρω»

φερ-:
φορ-:
φωρ-:
οισ-:
ενεκ-:

Λύση

φερ-: περιφέρεια, φέρσιμο, φερέγγυος, φερέφωνο
φορ-: φορά, φορείο, φόρτος, φόρεμα, διαφορά, περιφορά, αναφορά, συμφορά, παράφορος
φωρ-: φωριαμός, αυτόφωρο, κατάφωρος
οισ-: οισοφάγος
ενεκ-: διένεξη, διηλεκτής

▪ ΑΣΚΗΣΗ 5

Εκφώνηση

«Λοιποί»: δώστε παράγωγες λέξεις στα νέα ελληνικά για κάθε θέμα του ρήματος «λείπω»

λειπ-:
λιπ-:
λοιπ-:

Λύση

λειπ-: έλλειψη, παράλειψη, έκλειψη, διάλειψη, διάλειμμα, υπόλειμμα, λείψανο
λιπ-: ελλιπής, λιποθυμία, λιπόψυχος, λιποβαρής
λοιπ-: λοιπόν, υπόλοιπος, κατάλοιπο

Εκφώνηση

Με την ποιητική ή αναφορική λειτουργία των λέξεων που ακολουθούν (συγγενών ετυμολογικά με όρους του διδαγμένου κειμένου) να σχηματίσετε ισάριθμες περιόδους λόγου: 1. ένδεια, 2. κυοφορούμενος, 3. οικισμός, 4. αυτόνομος, 5. αυτοευνουχισμός, 6. κατοχή, 7. φέρετρο.

Λύση

Ενδεικτικές απαντήσεις:

1. Η δημιουργική ένδεια έχει πλήξει τον κινηματογράφο, τα τελευταία χρόνια.
2. Το νέο σύστημα πρόσβασης υποψηφίων φοιτητών στα ΑΕΙ, οι συγχωνεύσεις τμημάτων και η οικονομική διαχείριση των πανεπιστημίων βρίσκονται στην κορυφή των κυοφορούμενων αλλαγών.
3. Οι κοινωνίες προχωρούν, όταν επιτυγχάνουν την αλληλένδεση των γενιών, όταν οι ανιόντες και οι κατιόντες δεν είναι οικισμοί μοναχικοί σε λιβάδια, αλλά αλληλέγγυο σύνολο.
4. Επιτελικά στελέχη του κόμματος δεν αποκλείουν μετά το συνέδριο ο πρώην υπουργός να κινηθεί σε αυτόνομη τροχιά.
5. Δικαιολογείται ο πνευματικός αυτευνουχισμός ή η υποταγή μας στην ημιμόρφωση ή, το χειρότερο, σε συμφέροντα;
6. Τα ίδια τα κέντρα των αποφάσεων της Ουάσιγκτον (ο Λευκός Οίκος και το Κογκρέσο) τελούν υπό χρηματοπιστωτική κατοχή.
7. Η τιμή των ελληνικών ομολόγων πέφτει, τα επιτόκια ανεβαίνουν κι ένα ακόμα καρφί μπαίνει στο φέρετρο της ελληνικής οικονομίας.